

KS. WIESŁAW PRZYGODA

DIAKONIA FUNKCJĄ SŁUŻBY I MIŁOŚCI BRATERSKIEJ W KOŚCIELE

Diakonia oznacza służebną postawę Kościoła i wspólnot eklezjalnych wobec egzystencjalnych i duchowych potrzeb człowieka. W sensie ścisłym diakonia stanowi jedną z podstawowych funkcji Kościoła, czyli powszechną i niezbywalną formę urzeczywistniania się Kościoła w świecie, wynikającą z posłannictwa udzielonego Kościołowi przez Chrystusa, zmierzającego do eschatologicznego królestwa Bożego¹. Istnieje ścisły związek między urzędami Chrystusa i funkcjami podstawowymi Kościoła. Już w starożytności chrześcijańskiej Euzebiusz z Cezarei († 339) przypisał Chrystusowi, i analogicznie Kościołowi, potrójną funkcję: kapłańską, prorocką oraz pasterską, co znalazło odzwierciedlenie w potrydenckim *Katechizmie Rzymskim* oraz dokumentach Soboru Watykańskiego II (zob. KK 13; 20; 21; 31). W okresie posoborowym zarówno w literaturze teologiczno-pastoralnej², jak i w

¹ W. PRZYGODA. *Funkcje podstawowe Kościoła*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin 2006 s. 259.

² Zob. W. ZAUNER. *Diakonie als pastorale Tätigkeit*. W: *Prophetische Diakonie. Impulse und Modelle für eine zukunftsweisende Pastoral*. Hrsg. H. Erharter (i in.). Wien – Freiburg – Basel 1977 s. 147-159; R. SCHULTE. *Christliche Diakonie – Das menschenfreundliche und glaubwürdige Evangelium*. W: *Diakonie der Gemeinde*. Hrsg. J. Wiener, H. Erharter. Wien – Freiburg – Basel 1978 s. 31-50; R. KAMIŃSKI. *Funkcja diakonii w Kościele*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 37:1990 z. 6 s. 5-

dokumentach Magisterium Kościoła terminem powszechnie stosowanym na określenie trzeciej funkcji podstawowej Kościoła stał się grecki termin biblijny diakonia (zob. KK 24; PGr 42-44; DCE 25).

1. PODSTAWY TEOLOGICZNE DIAKONII

Diakonia Kościoła znajduje swoje podstawy w służebnej postawie Chrystusa, który stając się człowiekiem, przyjął postać sługi (Flp 2,6), a doświadczając ludzkiej biedy, potrafił współczuć ludzkim słabościom (Hbr 4,15). Chociaż był prawdziwym Panem i Królem wszechświata, wykazał wolę służenia bliźnim (Mk 10,45). Karmił głodnych (zob. Mt 14,13-21; Mk 6,34-44; Łk 9,12-17; J 6,1-15), wskrzeszał umarłych (zob. J 11,1-44; Mt 9,18-26), uzdrawiał chorych na ciele i duszy (zob. Mt 15,30-31; 12,15; Mk 6,53-56; Dz 10,38), a w czasie Ostatniej Wieczerzy umył nogi swoim uczniom (J 13,5). Kiedy zaś nadeszła godzina Jego przejścia z tego świata do Ojca, umiłował ludzi „do końca” (J 13,1) i oddał swoje życie na okup za wielu (Mk 10,45).

Postawę służebną polecał Chrystus swoim uczniom. W Jego nauczaniu na temat służby można wyodrębnić trzy elementy: a) zwrócił uwagę swoim uczniom, że ich królewska służba wyklucza postawę panowania nad innymi ludźmi na wzór władców ziemskich (Mt 20,24-28); b) służba bliźnim ma być pokorna, skromna i prosta; c) ma to być służba na wzór Syna Człowieczego (Mt 20,28). Św. Łukasz opisując postawę Jezusa względem uczniów, użył formuły „ten, kto służy” (gr. *ho diakonon* – Łk 22,27). Zdaniem J. Kudasiewicza imiesłów czasu teraźniejszego z rodzajnikiem użyty w tekście greckim oznacza nie tylko jednorazową czynność służenia, lecz jest jakby imieniem własnym Jezusa³. Zamiast przewodniczyć jako Mistrz biesiadzie, Jezus

15; H. HASLINGER. *Diakonie zwischen Mensch, Kirche und Gesellschaft. Eine praktisch-theologische Untersuchung der diakonischen Praxis unter dem Kriterium des Subjektseins des Menschen*. Würzburg 1996; H. POMPEY, P.S. ROB. *Kirche für andere. Handbuch für eine diakonische Praxis*. Mainz 1998; G. HAMMANN. *Die Geschichte der christlichen Diakonie*. Göttingen 2001; *Spiritualität in der Diakonie*. Hrsg. B. Hofmann, M. Schibilsky. Stuttgart 2001; W. PRZYGODA. *Diakonia*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. s. 171-175.

³ J. KUDASIEWICZ. *Służba istotną treścią chrześcijańskiego powołania*. W: Jan Paweł II. *Redemptor hominis. Treść i komentarze*. Red. S. Nagy, Z. Zdybicka. Lublin 1982 s. 215-216.

usługiwał uczniom przy stole, podważając w ten sposób ówczesny porządek społeczny. Z postawy służebnej Jezusa wypływa imperatyw diakonii dla chrześcijan wszystkich czasów.

Apostołowie posłuszni wezwaniu Chrystusa starali się świadczyć o Nim nie tylko słowem, ale również przykładem służby. Św. Paweł uczył, że Chrystus umarł po to, „aby ci, co żyją, już nie żyli dla siebie, lecz dla Tego, który za nich umarł i zmartwychwstał” (2 Kor 5,15). Wezwanie do życia dla Chrystusa zakłada pośrednio życie z Chrystusem dla innych ludzi. Dlatego pierwsza gmina chrześcijańska w Jerozolimie starała się być wspólnotą miłości i służby wzajemnej (Dz 2,42; 4,32-35). Wspólnota ta, zjednoczona wokół stołu słowa Bożego i Eucharystii, urzeczywistniała się poprzez diakonię wszystkich (Ef 4,11-13). W pełnieniu wzajemnej służby apostołowie i pozostali chrześcijanie korzystali nie tylko ze swoich zasobów materialnych, ale także z charyzmatów otrzymanych od Chrystusa (Dz 3,2-10; 1 Kor 12,5. 28; 1 P 4,10).

Nowotestamentowy termin diakonia znalazł odzwierciedlenie w dokumentach Soboru Watykańskiego II, w których oddawany jest przez łac. *servitium* lub *ministerium* (zob. KK 24; 29; DM 16). Diakonia w nauczaniu soborowym oznacza podstawowy wymiar kościelnej egzystencji. Kościół ma z natury charakter służebny, bo jego celem jest kontynuacja w historii diakonii Chrystusa (zob. KK 8; KDK 1-3). W konsekwencji przyjęcia powyższego aksjomatu, pojęcie diakonii stosuje się w dokumentach Soboru Watykańskiego II na określenie posługiwania hierarchii (zob. KK 18-29), służby wzajemnej wszystkich wierzących (KK 34) oraz wynikającej z profesji służby osób konsekrowanych (DZ 5).

2. NATURA I PRZYMIOTY DIAKONII CHRZEŚCJAŃSKIEJ

Diakonia jest zaadresowana do wszystkich ludzi i do każdego człowieka⁴. Jest troską o całego człowieka, o jego potrzeby duchowe i materialne, religijne i egzystencjalne. W zakresie duchowym diakonia jest urzeczywistnianiem zbawienia, które Bóg darował ludziom w osobie Jezusa Chrystusa i przekazuje przez pośrednictwo Kościoła. Dia-

⁴ KAMIŃSKI. *Funkcja diakonii*. s. 11.

konia jest także kształtowaniem człowieka na miarę Bożych planów i Jego woli objawionej przez Chrystusa. Łaska Boża buduje na naturze człowieka. Ciało ludzkie ukształtowane jest na Boży obraz (Rdz 1,28), a przez chrzest staje się „świątynią Ducha Świętego” (1 Kor 6,19). Ciało ludzkie w Bożych planach jest przeznaczone do uwielbienia i życia wiekuistego (1 Kor 15,35-53). Dlatego diakonia jest troską o potrzeby egzystencjalne człowieka.

Diakonia ma charakter misyjny. Czyny przekonują bardziej niż słowa lub obrzędy liturgiczne. Diakonia może być niekiedy jedynym skutecznym znakiem zbawienia zrozumiałym i możliwym do przyjęcia przez ludzi. Jest to wynik nie tylko różnic językowych i kulturowych, ale ubóstwa ludności zamieszkującej kraje misyjne. Zrodzony z miłości Kościół jest powołany do tego, aby dzielić się miłością ze wszystkimi ludźmi (zob. DM 10; DRN 4). Stąd działalność misyjna nie może przybierać formy prozelityzmu (Mt 23,15), ale ma być przenikniętą miłością bliźniego propozycją zbawienia. Formą ewangelizacji zalecaną przez Sobór Watykański II jest dialog (zob. DRN 2; DM 12), którego celem jest doprowadzenie błądzących w sprawach wiary do poznania całej prawdy (zob. DWR 14; KDK 28).

Diakonia pełni ważną rolę w dialogu ekumenicznym. Św. Paweł wzywał chrześcijan: „czynimy dobro wszystkim, a zwłaszcza naszym braciom w wierze” (Ga 6,10). W zakresie diakonii nie ma przeszkód prawnych, które uniemożliwiałyby współdziałanie Kościołów chrześcijańskich. Sobór Watykański II nie tylko pochwała istniejące przykłady takiej współpracy, ale wzywa do jej udoskonalenia i rozszerzenia. Taka współpraca pozwala lepiej poznać się i zrozumieć, a przez to torować drogę do pełnej jedności (DE 12). Poprzez realizację diakonii rozdzielone Kościoły chrześcijańskie stają się znakiem związku braterskiego (DE 4), który manifestuje się we wspólnym, misyjnym świadectwie miłości Boga i bliźniego (DM 36) oraz we wspólnych akcjach charytatywnych (DE 6, 12).

Realizacja misji Kościoła wymaga postawy służby i miłości. Dlatego biblijny termin diakonia nie tylko dobrze wyraża sens trzeciej podstawowej funkcji Kościoła, ale też wskazuje na sposób jej realizacji. Działalność Kościoła powinna mieć charakter służebny, ponieważ tyl-

ko wtedy ma szansę przybliżyć do Chrystusa świat współczesny⁵. Diakonia jest skierowana na wewnętrzne życie Kościoła i na jego działalność misyjną. Kościół jest wezwany do realizowania diakonii na wszystkich poziomach swojej działalności (Kościół powszechny, Kościół partykularny, wspólnota parafialna). Diakonia obejmuje trzy zakresy zadań: służebny charakter urzędu i posługi kościelnej, służebny styl życia chrześcijańskiego oraz działalność charytatywną Kościoła⁶.

3. SŁUŻEBNY CHARAKTER URZĘDU I POSŁUGI KOŚCIELNEJ

Nauczanie Soboru Watykańskiego II o charyzmatach i kapłaństwie wspólnym ludu Bożego wywarło decydujący wpływ na ujęcie natury i roli urzędu kościelnego. Ujęcie to można określić ogólnie jako pneumatologiczne⁷. Współcześnie urzędu nie pojmuje się w prawniczym aspekcie władzy, co w przeszłości często prowadziło do wyodrębnienia go ze wspólnoty Kościoła i przeciwstawienia podwładnym. Urzędy biskupa, prezbitera, diakona pozostają w jedności z posłannictwem całego Kościoła i są skierowane ku wspólnocie. Współcześnie uwydatnia się służebny charakter urzędów w Kościele, co przez ojców soborowych zostało oddane biblijnym terminem diakonia⁸.

Służebny charakter urzędu kościelnego wypływa z biblijnej teologii Kościoła jako Ciała Chrystusa. Biblijne źródła ma również zasada służebności, wymagająca podporządkowania wszystkich darów i funkcji wyższemu dobru jedności całego organizmu (zob. KK 13, 18, 32). Głębokiego uzasadnienia służebnego profilu urzędu kościelnego dostarcza chrystologia. Kościół powinien odtwarzać postawę oraz formę egzystencji swojego Założyciela i Głowy, który objawił się światu jako Sługa. Dlatego służebny charakter urzędu kościelnego wynika z jego zjednoczenia z Chrystusem-Sługą (zob. KK 8). Służebny charakter urzędu kościelnego uzasadnia ponadto fakt, że Chrystus uwielbiony pozostaje w Kościele głównym szafarzem łask zbawienia, a ka-

⁵ N. SIDLER. *Diakonie christliche*. W: *Handbuch der Pastoraltheologie*. Hrsg. F. Klostermann, K. Rahner [i in.]. Bd. 5: *Lexikon*. Freiburg – Basel – Wien 1972 s. 89-90.

⁶ Zob. K. GASTGEBER. *Pastoraltheologie*. W: *Handbuch der Pastoraltheologie*. s. 397.

⁷ F. BLACHNICKI. *Kościół jako wspólnota*. Lublin 1992 s. 121.

⁸ „Ta zaś misja, którą Pan powierzył pasterzom swego ludu, jest prawdziwą służbą, wymownie nazwaną w Piśmie świętym «diakonią», czyli «posługiwaniem» (KK 24).

plani są tylko Jego narzędziami. Stąd przystoi im pokorna postawa służebna wobec Najwyższego Kapłana, zwłaszcza w sprawowaniu posługi sakramentalnej⁹.

W nauczaniu Soboru Watykańskiego II hierarchia kościelna została ponownie przywrócona ludowi Bożemu. Odtąd hierarchia nie może być już postrzegana jako pozostająca na zewnątrz ludu Bożego, kierująca nim i prowadząca go. Trzeba ją raczej widzieć pośród ludu pozostającego we wspólnotach, a jej misję jako służbę, mającą na celu budowanie i wzrost wspólnot eklezjalnych. Sobór Watykański II zaznacza, że „biskupi wraz ze swymi pomocnikami, prezbiterami i diakonami, objęli posługiwanie we wspólnocie” (KK 20). Związek urzędu ze wspólnotą ludu Bożego zaznacza się wyraźnie przy określaniu celu działalności biskupów i prezbiterów. Jest nim budowanie wspólnoty wierzących z Bogiem i ze sobą wzajemnie i do tego celu zmierza całe duszpasterstwo (zob. DB 16; DP 6).

Według papieża Pawła VI zasada służby jest „uzasadnieniem funkcji duszpasterskiej, podstawą wychowania kapłańskiego, nieodzowną cechą posługi kapłańskiej”¹⁰. Chociaż zasada służby napotyka instynktowny opór mentalności współczesnej, która wywyższa wolność i niepodatną na przyjmowanie jakichkolwiek pouczeń świadomość, właśnie tej zasadzie Sobór Watykański II przypisał doniosłe znaczenie w ewangelicznej odnowie Kościoła i świata. Kierowanie wspólnotą kościelną jest posługiwaniem ludowi Bożemu i ma ono wypływać z miłości do Chrystusa i Kościoła (Mt 20,24-28). Każdy pasterz powinien bowiem szukać „zagubionych owiec” i gromadzić je w jednej owczarni (Łk 15,5). Charakter służebny dotyczy zatem wszystkich

⁹ BLACHNICKI. *Kościół jako wspólnota*. s. 123-125.

¹⁰ PAWEŁ VI. *O zasadzie służby*. Przemówienie podczas audiencji ogólnej (12 III 1969). W: *Paweł VI. Kapłaństwo dzisiaj. Wybór przemówień*. Red. E. Weron. Warszawa – Poznań 1978 s. 28. „Człowiek współczesny nie chce się uważać za sługę żadnego autorytetu, żadnego prawa. Mocno rozwinięty instynkt wolności skłania go do kaprysu, do swobody, a w końcu do anarchii. W łonie samego Kościoła zasada służby, a konsekwentnie posłuszeństwa, napotyka wiele sprzeciwów, także w seminariach duchownych. Tymczasem dobrze będzie przypomnieć, że zasada służby należy do istoty ducha chrześcijańskiego, a tym bardziej jest istotna dla chrześcijanina powołanego do sprawowania jakiejś funkcji, jak np. dawania przykładu, do miłości bliźniego, apostołstwa, współpracy, odpowiedzialności; a szczególnie gdy chodzi o środowisko kościelne, w którym solidarność, zasada pomocniczego uzupełniania się, jedność i miłość wymagają wciąż mobilizującej ciągłości”. *Tamże*. s. 29.

gremiów kierowniczych w Kościele, a nie, jak wcześniej błędnie mniemano, tylko urzędu diakona¹¹.

Z samej natury władzy w Kościele wynika sposób jej sprawowania. Jeżeli władzę kierowniczą pojmuje się jako służbę ludowi Bożemu, to tym samym zakreśla się granice działalności hierarchii kościelnej. Nie może tu być miejsca ani na tyranie, ani na jakiegokolwiek przymusu. Wszyscy sprawujący władzę w Kościele powinni czynić to z pokorą i zawsze dla dobra braci. Przedstawiciele hierarchii nawołując innych do służby, sami muszą służyć, głosząc potrzebę wzajemnego posługiwania, sami muszą dawać przykład takiego posługiwania¹².

Diakonią są wszystkie czynności o charakterze administracyjnym i organizacyjnym w Kościele. Kierowanie wspólnotami wiernych oraz zarządzanie dobrami materialnymi Kościoła powinno być włączone w ramy posługiwania pasterskiego i ukierunkowane na cel ostateczny, jakim jest powszechne zakorzenienie wierzących w Chrystusie. Każda bowiem służba w Kościele poprzez swoje szczegółowe zadania reprezentuje ostatecznie służbę samego Chrystusa¹³.

W kategoriach służby należy rozumieć czynności kierowania diecezją i wspólnotą parafialną¹⁴. U podstaw posługi kierowania leży miłość, która konkretyzuje się w postawie ludzkiej wrażliwości, otwartości na problemy i potrzeby podopiecznych oraz we wspólnym poszukiwaniu ich rozwiązań. W celu podejmowania trafnych i skutecznych decyzji potrzebny jest przede wszystkim dialog z członkami wspólnoty. Chodzi o dialog wewnątrzkościelny, któremu Sobór Watykański II poświęcił wiele miejsca. W prowadzeniu tego dialogu obowiązuje soborowa zasada: „w rzeczach koniecznych jedność, w wątpliwych wolność, a we wszystkich miłość” (KDK 92).

Służebny charakter urzędu kościelnego określa również charakter relacji pomiędzy hierarchią a laikatem. Sobór Watykański II zwraca

¹¹ A. SUSTAR, *Diakonie in einer erneuerten Pastoral*. W: *Diakonie der Gemeinde. Caritas*. s. 114.

¹² A. LUNEAU, M. BOBICHON, *Kościół Ludem Bożym*. Warszawa 1980 s. 263. Zob. KAMIŃSKI, *Funkcja diakoni*. s. 10.

¹³ Zob. *Gemeinsame Synode der Bischöfe in der Bundesrepublik Deutschland*. T. 1. Freiburg – Basel – Wien 1989⁷ s. 654.

¹⁴ Zob. Z. JONCZYK, *Kapłan – kierownik wspólnoty parafialnej*. W: *Osobowość kapłańska*. Red. J. Majka. Wrocław 1986 s. 201-214; J. PASTUSZKA, *Służebny charakter kapłaństwa*. W: *Osobowość kapłańska*. s. 191-200.

uwagę, że ma to być relacja więzi wspólnoty i służby, a nie więzi dyktatu i uzależnienia¹⁵. Chociaż istnieją w Kościele posługi zastrzeżone tylko dla hierarchii, to jednak w godności i wspólnym budowaniu Ciała Chrystusowego panuje prawdziwa równość wszystkich (KK 32). Na potwierdzenie tej prawdy Sobór przytacza słowa św. Augustyna, mówiące, że posługa hierarchiczna w Kościele nie eliminuje bardziej pierwotnej i ważniejszej godności chrześcijańskiej (KK 32)¹⁶.

Diakonijski charakter wzajemnego odniesienia pasterzy i wiernych w Kościele wyraża się wzajemną wymianą posług. Duchowni świadczą ludziom świeckim głównie posługi duchowe, świeccy zaś odwdzięczają się im wszelką inną pomocą. W ten sposób realizuje się nie tylko wzajemność, ale również komplementarność posług w Kościele. Wierni świeccy mają prawo do postrzegania swoich pasterzy jako braci, którzy na mocy Chrystusowego autorytetu tak pasterzują rodzinie Bożej, że nowe przykazanie miłości jest wypełniane przez wszystkich (zob. KK 32; PGr 7, 10-11, 44, 73).

4. SŁUŻEBNY STYL ŻYCIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

Miejszem realizacji funkcji diakonii jest także codzienne życie wszystkich chrześcijan¹⁷. Na mocy sakramentu chrztu, bierzmowania i Eucharystii członkowie Kościoła Chrystusowego są powołani do świętości. Realizacja tego powołania polega na urzeczywistnianiu tej miłości, którą nas Bóg pierwszy umiłował (1 J 4,19), w zwyczajnych warunkach oraz okolicznościach życia. Miłość wymaga od każdego chrześcijanina świadectwa służby bliźnim i takiego miłowania Boga, które wyraża się rzeczywistą miłością wszystkich ludzi (KK 41).

¹⁵ Zob. B. LAMBERT. *Nowy typ biskupa*. W: *Nowy obraz Kościoła*. Red. B. Lambert. Warszawa 1968 s. 96-103; A. ANCEL. *Nowy typ kapłana*. W: *Nowy obraz Kościoła*. s. 103-110.

¹⁶ „Ileć mnie przeraża to, czym jestem dla was, pociechę daje mi to, czym jestem wraz z wami. Dla was bowiem jestem biskupem, wraz z wami jestem chrześcijaninem. Pierwsze to imię urzędu, drugie – łaski, tamto niesie ze sobą niebezpieczeństwo, to – zbawienie”. Zob. AUGUSTINUS. *Serm.* 340. 1. PL 38 s. 1483.

¹⁷ Zob. R. KAMIŃSKI. *Chrześcijański styl życia*. W: *Teologia pastoralna*. Red. R. Kamiński. T. 2. Lublin 2002 s. 295-297; KUDASIEWICZ. *Służba istotną treścią*. s. 211-229.

Diakonia wymaga otwarcia się i ukierunkowania swojej miłości na drugiego człowieka we wspólnocie małżeńskiej, rodzinnej, kapłańskiej lub zakonnej. Bez miłości i posługi braterskiej nie ma wzrostu i budowania Kościoła. Bez wzajemnej pomocy niemożliwe jest życie w dziewictwie i celibacie, w instytutach życia konsekrowanego i w różnorodnych wspólnotach chrześcijańskich. Każde dzieło apostołskie polega również na budowaniu wspólnoty w miłości braterskiej (zob. KK 42).

Realizacja życia chrześcijańskiego w duchu miłości i służby jest niemożliwa bez umiejętności przebaczenia. Zdolność darowania win, a nawet pewnych zobowiązań, wynikających z czystej sprawiedliwości, jest konieczną platformą przezwyciężenia konfliktów międzyludzkich i wychodzenia ponad rezultaty czysto ziemskiej kalkulacji. Sprawiedliwość pozbawiona ducha miłości może bowiem stać się najwyższą niesprawiedliwością (DiM 14). Dotyczy to relacji międzyludzkich, międzygrupowych, a nawet międzynarodowych. Brak zdolności przebaczenia w małżeństwie może doprowadzić do rozbicia rodziny. Na płaszczyźnie międzynarodowej może to zaowocować konfliktem dyplomatycznym, a nawet wojną.

Umiejętność przebaczenia stanowi minimum konieczne do urzeczywistnienia chrześcijaństwa na co dzień. Przebaczenie jest dowodem na to, że mająca źródło w Bogu miłość miłosierna jest potężniejsza niż grzech ludzki. Świat pozbawiony przebaczenia stałby się światem bezwzględnej sprawiedliwości. Przebaczenie czerpie moc z miłosiernej miłości Boga i polega na odnajdywaniu zagubionej niekiedy godności człowieka. Miłość miłosierna pozwala odnajdywać upadłe i przyćmione człowieczeństwo w sobie oraz bliźnich, a także poznać jego wartość. Miłosierdzie doświadczane i świadczone innym jest źródłem radości¹⁸.

Według Jana Pawła II w obecnej kondycji ludzkiej nie da się świata zmienić na lepszy bez miłości miłosiernej, która posiada moc przebaczenia. Zło bowiem można przezwyciężyć tylko dobrem, mającym swoje źródło w nieskończonym Bogu, który „tak umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał” (J 3,16). Bezmiar ludzkiego zła został przezwyciężony potęgą Bożej miłości objawionej światu naj-

¹⁸ W. PRZYGODA. *Apostolat miłosierdzia w świetle nauczania Jana Pawła II*. „Roczniki Teologiczne” 53:2006 z. 6 s. 60.

pełniej w krzyżu Chrystusowym. „Miara wyznaczona złu przez boskie dobro stała się udziałem dziejów człowieka, w szczególności dziejów Europy, za sprawą Chrystusa”¹⁹.

Diakonia w życiu codziennym zobowiązuje chrześcijanina do aktywnego zaangażowania się w budowanie cywilizacji miłości. Chrześcijanin nie tylko sam ma dążyć do doskonałości, ale swoim przykładem ma zachęcać do niej innych. Ścisły związek ucznia z Boskim Mistrzem, jaki możliwy jest w Kościele, zapewnia dostęp do najczystszego źródła Bożej miłości. Czerpiący z tego źródła nie może brać tylko dla siebie. Przez modlitwę, słowo zachęty lub napomnienia, przez styl życia chrześcijańskiego ma zachęcać i prowadzić innych do pełnej łączności z Chrystusem w Kościele.

Z obserwacji życia współczesnych chrześcijan można wnioskować, że najprostsze zadania, wypływające wprost z Ewangelii, sprawiają w realizacji najwięcej trudności. Kto podejmuje obowiązek nauczania albo pełni funkcję liturgiczną ma świadomość, że realizuje coś ważnego. Kto usłuży potrzebującemu, często czuje się niedowartościowany, nawet jeśli spotka się z wdzięcznością obdarowanego. Tymczasem Chrystus zapewnił, że miłującego nagroda nie ominie (zob. Mk 9,41). W rzeczywistości ten, kto daje, otrzymuje większą łaskę od Boga niż ten, kto bierze. Prawdę tę potwierdzają słowa Chrystusa: „więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu” (Dz 20,35).

Zadaniem chrześcijan, szczególnie katolików świeckich, jest przenikanie swego środowiska życia, pracy zawodowej, rozrywki, grup sąsiedzkich i koleżeńskich duchem chrześcijańskim. Można to czynić poprzez głoszenie Ewangelii słowem i świadectwo życia uporządkowanego przez wartości chrześcijańskie. Szczególnie w świadectwie miłości ujawnia się wewnętrzna siła oddziaływania apostołskiego. Dlatego chrześcijanin nie powinien uciekać od świata i jego problemów, ale raczej rozwijać swoje relacje ze światem, wychodzić naprzeciw potrzebom ludzi oraz angażować się w wielorakie formy apostołatu społecznego²⁰.

¹⁹ JAN PAWEŁ II. *Pamięć i tożsamość. Rozmowy na przełomie tysiącleci*. Kraków 2005 s. 24.

²⁰ Zob. M. FIAŁKOWSKI, J. WAL [i in.]. *Apostolat społeczny katolików świeckich*. W: *Teologia pastoralna*. s. 507-598.

Według św. Pawła „nikt nie żyje dla siebie i nikt nie umiera dla siebie” (Rz 14,7). Apostoł Narodów wzywa do życia nie dla siebie, lecz dla Chrystusa, a wezwanie to kieruje w pierwszej kolejności do ludzi Kościoła. „Życ dla Chrystusa” oznacza w gruncie rzeczy żyć w zjednoczeniu z Chrystusem dla innych. Chrystus nie stał się bowiem człowiekiem dla swojej korzyści, lecz przyjmując ludzkie ciało, uniżył się po to, by ludzi wywyżżyć do chwały swego Ojca. Ziemską misja Jezusa była absolutnie bezinteresowna i ukierunkowana na innych. Apostoł Narodów wyraża tę prawdę w następujący sposób: „Znacie łaskę Pana naszego Jezusa Chrystusa, który będąc bogaty, dla was stał się ubogim, aby was ubóstwem swoim ubogacić” (2 Kor 8,9).

Przykład dobroci i miłości Jezusa do ludzi stanowi wyzwanie dla wszystkich chrześcijan, ale w pierwszej kolejności dla biskupów, prezbiterów i diakonów. Pasterze Kościoła głosząc przykazanie miłości oraz nawołując innych do wzajemnej służby i miłości, sami powinni dawać przykład postawy pełnej miłosierdzia i troski o potrzebujących. Sobór Watykański II wskazuje, że wszelka działalność biskupów i prezbiterów winna charakteryzować się miłością pasterską (DP 13-14).

5. DZIAŁALNOŚĆ CHARYTATYWNA KOŚCIOŁA

Istotnym wymiarem diakonii Kościoła jest posługa charytatywna pełniona od zarania jego dziejów. Można ją określić jako działalność dobroczynną ludu Bożego, wynikającą z przykazania miłości, adekwatną do potrzeb ludzi doświadczających materialnego lub duchowego ubóstwa, mającą na celu udzielenie im pomocy w zakresie podstawowych potrzeb egzystencjalnych oraz odpowiadającego ich godności rozwoju osobowego. Posługa charytatywna jest odpowiedzią na konkretną sytuację ludzi potrzebujących pomocy i dlatego powinna być spontanicznym odruchem serca poszczególnych chrześcijan. Jednak do rozwiązywania skomplikowanych problemów ludzi, a zwłaszcza w sytuacji klęsk żywiołowych i wojen, konieczna jest pomoc wspólnotowa i zorganizowania. Godną poparcia formą zaangażowania katolików w działalność charytatywną jest wolontariat, który stanowi platformę współpracy różnych podmiotów i instytucji w rozwiązywaniu palących problemów dzisiejszego społeczeństwa.

Powołanie do miłości zostało wpisane w naturę człowieka stworzonego na obraz i podobieństwo Boga, który jest miłością (1 J 4,8). Jeśli Bóg jest miłością, to zdaniem Benedykta XVI *caritas* musi być także formą życia, niemal oddechem Kościoła, która ma nieustannie wychodzić naprzeciw cierpieniom i potrzebom ludzi (DCE 19). Każdy wchodzący przez wiarę i chrzest do wspólnoty Kościoła przyjmuje dar Bożej miłości i zobowiązuje się do jej praktykowania na co dzień. Niemożliwe jest zatem życie chrześcijańskie bez miłości, która jest nie tyle przykazaniem, co raczej „odповідzią na dar miłości, z jaką Bóg do nas przychodzi” (DCE 1).

Działalność charytatywna jest istotnym elementem misji Kościoła²¹, będącego sakramentem miłości Ojca, Syna i Ducha Świętego (zob. KK 4; DE 2). Misja ta ma swoje źródło w Bogu i jest zgodna z Jego przykazaniem miłości. Chrystus najpełniej objawił miłość Boga do ludzi, dając swoim uczniom wiele przykładów miłości bliźniego. Przejawem wierności Kościoła Chrystusowi jako swojej Głowie jest trwanie w służbie ludziom ubogim, chorym, starym, niepełnosprawnym i potrzebującym pomocy.

Diakonia charytatywna przyczynia się do budowania wspólnoty ludzi z Bogiem i ze sobą nawzajem, dlatego Kościół postrzega ją jako swój obowiązek i niezbywalne prawo (zob. DA 8). Zdaniem Benedykta XVI posługa miłości nie jest przypadkową aktywnością Kościoła, którą można by powierzyć komuś innemu, lecz „należy do jego natury, jest niezbywalnym wyrazem jego istoty” (DCE 25). Według Benedykta XVI posługa miłości, obok udzielania sakramentów i głoszenia słowa Bożego, należy do istotnych sektorów działalności zbawczej Kościoła. Dlatego „Kościół nie może zaniedbać posługi miłości, tak jak nie może zaniedbać sakramentów i Słowa” (DCE 22).

Posługa charytatywna Kościoła jest skierowana do ludzi potrzebujących pomocy. Różne mogą być przyczyny ludzkiego niedostatku, dlatego zróżnicowane są także formy pomocy²². Do najważniejszych zadań charytatywnych Kościoła należy troska o ubogich, pomoc potrzebującym rodzinom, dzieciom i młodzieży, opieka nad ludźmi starymi, chorymi i niepełnosprawnymi, pomoc osobom niedostosowa-

²¹ Zob. W. PRZYGODA. *Kościół obdarowany miłością i wezwany do posługi miłości*.

„Ateneum Kapłańskie” 2005 nr 578 s. 28-42.

²² Zob. *W trosce o ubogich*. „Ateneum Kapłańskie” 2006 nr 583 passim.

nym społecznie oraz praca wychowawcza i kształceniowa. Te zadania realizuje Kościół od wielu wieków, ale dzisiaj pojawiają się nowe formy ubóstwa, które wydłużają listę osób cierpiących niedostatek. Przewyciężenie ubóstwa duchowego i troska o zbawienie wiernych wydają się być dla Kościoła najważniejsze, ale niekiedy jedyną drogą prowadzącą do uzdrowienia duchowego człowieka jest uprzednie zaspokojenie jego potrzeb egzystencjalnych.

Według Benedykta XVI Kościół jest rodziną Bożą, w której nie powinno „być nikogo, kto cierpiałby z powodu braku tego, co konieczne” (DCE 25). W podobnym duchu nauczał Jan Paweł II, twierdząc, że Kościół powinien stawać się „domem otwartym dla wszystkich i gotowym służyć każdemu” (ChL 29). W liście apostolskim *Novo millennio ineunte* napisał natomiast: „Potrzebna jest dziś nowa «wyobraźnia miłosierdzia», której przejawem będzie nie tyle i nie tylko skuteczność pomocy, ale zdolność bycia bliżnim dla cierpiącego człowieka, solidaryzowania się z nim tak, aby gest pomocy nie był odczuwany jako poniżająca jałmużna, ale jako świadectwo braterskiej wspólnoty dóbr” (NMI 50).

Diakonia charytatywna jest realizowana na wszystkich płaszczyznach życia eklezjalnego. W Kościele powszechnym animacją działalności charytatywnej zajmuje się Papieska Rada Cor Unum, a koordynacją międzynarodowych akcji pomocy organizacja Caritas Internationalis. W krajach katolickich istnieją charytatywne organizacje krajowe, np. we Francji Secours Catholique, w Niemczech Deutscher Caritasverband, w Polsce Caritas Polska. Istotną rolę w realizacji posługi charytatywnej w diecezjach pełnią Caritas diecezjalne, a w parafiach parafialne zespoły Caritas. Ważnym podmiotem charytatywnej działalności są instytuty życia konsekrowanego oraz stowarzyszenia chrześcijańskie.

Chrześcijaństwo przybrało społeczny kształt Kościoła z Bożego postanowienia. Bóg stworzył Kościół nie dla niego samego, lecz po to, aby był znakiem i krzewicielem miłości Bożej w świecie. Uczniowie Chrystusa mają być świadkami Jego miłości nie tylko wobec siebie nawzajem, ale także wobec ludzi inaczej wierzących lub niewierzących w Boga. Dlatego Kościół od zarania swoich dziejów pełnił posługę charytatywną zaadresowaną do wszystkich potrzebujących. We wspomaganiu potrzebujących Kościół był otwarty na współpracę z innymi instytucjami i ludźmi dobrej woli. Aktualność tej zasady po-

twierdza Benedykt XVI, wskazując, że *caritas* chrześcijańska ma wykraczać poza granice Kościoła i wspierać potrzebującego bez względu na to, kim on jest (DCE 25). Uniwersalizm obowiązku miłości potwierdzony przez Chrystusa w przypowieści o dobrym Samarytaninie (Łk 10,30-37) wymaga od Kościoła otwartości i współpracy z innymi podmiotami w zakresie działalności charytatywnej.

Zdaniem Benedykta XVI wielość instytucji, organizacji i fundacji starających się dzisiaj pomagać człowiekowi potwierdza prawdę, że „imperatyw miłości bliźniego został przez Stwórcę wpisany w samą naturę człowieka” (DCE 31). Pluralizm podmiotów i inicjatyw służących człowiekowi w potrzebie niesie jednak pewne zagrożenie dla instytucji charytatywnych Kościoła. Jest nim możliwość rozplynięcia się pośród różnych organizacji charytatywnych, humanitarnych i społecznych. Zdaniem papieża Kościół musi się stale troszczyć o to, aby jego posługa charytatywna jaśniała swym jedynym i niepowtarzalnym blaskiem (DCE 31).

Według Benedykta XVI należy dbać o odpowiedni profil działalności charytatywnej Kościoła. Pierwszą cechą chrześcijańskiej posługi miłości jest jej adekwatność do konkretnych potrzeb ludzi głodnych, nagich, chorych, niepełnosprawnych itp. W pomocy bezpośredniej i dostosowanej do sytuacji egzystencjalnej potrzebujących papież bardzo liczy na zaangażowanie organizacji charytatywnych Kościoła, a szczególnie organizacji Caritas. Zaznacza jednak, że w instytucjach charytatywnych Kościoła powinni pracować ludzie nie tylko profesjonalnie przygotowani, ale także duchowo uformowani²³, bo ubodzy potrzebują przede wszystkim człowieczeństwa i serdecznej uwagi. Dlatego, obok profesjonalnego przygotowania pracowników społecznych i wolontariuszy, konieczna jest „formacja serca”. Zdaniem papieża formacja ta polega na prowadzeniu ludzi „ku takiemu spotkaniu z Bogiem w Chrystusie, które by budziło w nich miłość i otwierało ich serca na drugiego, tak aby miłość bliźniego nie była już dla nich przykazaniem nałożonym niejako z zewnątrz, ale konsekwencją wynikającą z ich wiary, która działa przez miłość” (DCE 31).

Specyficzny profil charytatywnej działalności Kościoła polega także, zdaniem Benedykta XVI, na całkowitej niezależności od opcji po-

²³ Zob. W. PRZYGODA. *Posługa charytatywna Kościoła w Polsce*. Lublin 2004 s. 373-399.

litycznych i ideologii. Papież przywołuje marksizm, który wrogo odnosi się do posługi charytatywnej, ponieważ ta, w jego mniemaniu, utrwała system niesprawiedliwości społecznej i hamuje potencjał rewolucyjny (DCE 31). Wydaje się, że ten sposób myślenia nie ma większych szans na upowszechnienie w polskim społeczeństwie, przynajmniej w najbliższej perspektywie. Istnieją jednak w Polsce organizacje i fundacje, które w ewidentny sposób wykorzystują działalność charytatywną do promowania obcych i konkurencyjnych do wiary chrześcijańskiej ideologii. Takie praktyki uwłaczają autentycznej miłości bliźniego.

Kościelna posługa miłości musi być w pełni bezinteresowna. Nie może zwłaszcza stać się instrumentem nawracania na chrześcijaństwo. Bezinteresowna miłość jest najlepszym świadectwem o Bogu, który miłuje wszystkich ludzi. Zdaniem Benedykta XVI chrześcijanin powinien wiedzieć, kiedy jest czas sposobny do mówienia o Bogu, a kiedy trzeba zamilknąć i pozwolić mówić tylko samej miłości. Papież zachęca organizacje charytatywne, by również w takim duchu formowały swoich pracowników i wolontariuszy do dawania wiarygodnego świadectwa o Chrystusie (DCE 31). Benedykt XVI podkreśla, że Kościół powinien być „dzisiaj, tak jak wczoraj, miejscem wzajemnej pomocy i równocześnie miejscem gotowości do służenia wszystkim potrzebującym pomocy, nawet tym, którzy pozostają poza nim” (DCE 32).

Każdy człowiek jest powołany do miłowania bliźnich w prawdzie Bożego projektu, którego stróżem i pierwszym wykonawcą jest sam Chrystus Pan. Będąc świadkiem miłości, chrześcijanin przyczynia się nie tylko do pomnażania globalnego dobra, ale także do uwiarygodnienia prawdy w konkretnym życiu społecznym. Jak zaznacza Benedykt XVI, „nie jest to bez znaczenia dzisiaj, w kontekście społecznym i kulturowym relatywizującym prawdę, często nie zwracającym na nią uwagi i jej niechętnym” (CiV 2). W kulturze bez prawdy miłość staje się „łupem emocji oraz przypadkowych opinii jednostek, słowem nadużywanym i zniekształcanym aż po nabranie przeciwnego znaczenia. Prawda uwalnia miłość od wąskich dróg emocjonalności, pozbawiających ją treści relacyjnych i społecznych, i od fideizmu, pozbawiającego ją spojrzenia ludzkiego i uniwersalnego” (CiV 3). Dlatego w dzisiejszym świecie jest tak ważne świadectwo o Bogu, który jest równocześnie Miłością (1 J 4,8) i Prawdą (J 14,6).

DIAKONIE ALS FUNKTION DES DIENSTES UND DER BRÜDERLICHEN LIEBE IN DER KIRCHE

Z u s a m m e n f a s s u n g

Diakonie ist eine dienende Stellung der Kirche und kirchlichen Gemeinschaften gegenüber existentiellen und geistigen Bedürfnissen der Menschen. In engerem Sinne bezeichnet man christliche Diakonie als eine der Grundfunktionen der Kirche, als universales und unveräußerliches Form der Verwirklichung der Kirche in der Welt, die aus der Sendung Christi hervorgeht und sich zum Reich Gottes hinwendet. Diakonie hat ihren festen Grund im Dienst Christi selbst, der Mensch geworden ist und die Gestalt eines Dieners genommen hat (Phil 2,6). Diakonie ist eine Hinwendung zu dem ganzen Menschen, zu seinem geistigen und materiellen Bedürfnissen, religiösen und existentiellen Problemen. Die Diakonie spielt eine wichtige Rolle bei der missionarischen Tätigkeit der Kirche und im ökumenischen Dialog. Die Diakonie umfasst drei Dimensionen: die dienende Natur der Leitung und des Amtes der Kirche, den dienenden Stil des christlichen Lebens in der Welt und die Caritas der kirchlichen Gemeinden.

Słowa kluczowe: diakonia, miłość chrześcijańska, funkcja pasterska Kościoła, teologia pastoralna.

Key words: diaconia, Christian love, pastoral function of the Church, pastoral theology.